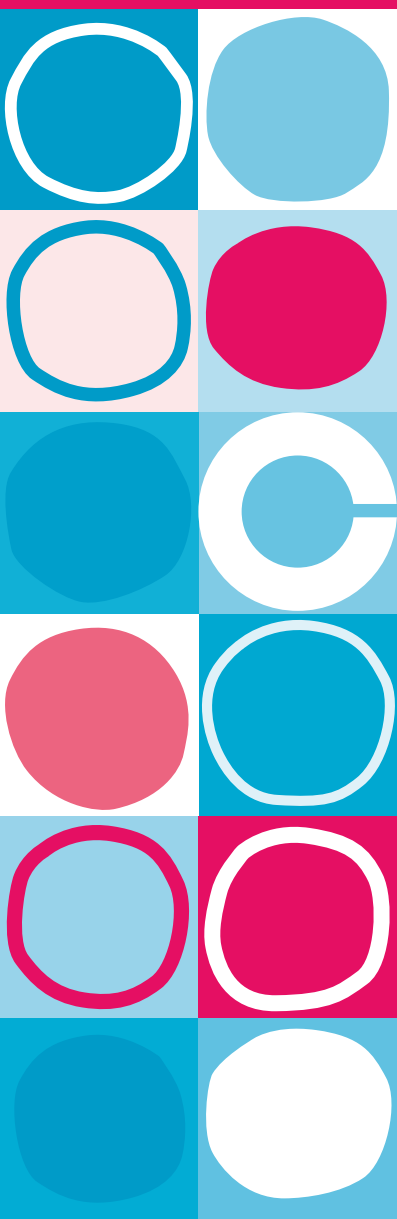

Kurikul

GIMNAZIJA

OKOLJSKA VZGOJA

kot vzgoja in izobraževanje
za trajnostni razvoj

Kurikul

GIMNAZIJA

OKOLJSKA VZGOJA KOT VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ

Splošna, klasična, strokovna gimnazija

KROSKURIKULARNO TEMATSKO PODROČJE

Kurikul

OKOLJSKA VZGOJA kot vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj

Gimnazija; Splošna, klasična, strokovna gimnazija

Kroskurikularno tematsko področje

Medpredmetna komisija:

Anka Zupan, Zavod RS za šolstvo, predsednica

ddr. **Barica Marentič Požarnik**, članica

dr. **Ana Vovk Korže**, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, članica

mag. **Mojca Orel**, Gimnazija Moste, Ljubljana, članica

Pri posodabljanju kurikula je Medpredmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za okoljsko vzgojo izhajala iz osnutka dokumenta Okoljska vzgoja kot medpredmetno področje v programih osnovne in srednjih šol iz leta 1997, upoštevala je mnenja in nasvete učiteljev, svetovalcev in drugih strokovnjakov ter objavljena dela slovenskih in tujih avtorjev v zvezi s okoljsko vzgojo kot vzgojo in izobraževanje za trajnostni razvoj.

Recenzenta:

dr. **Andrej Šorgo**, Prva gimnazija Maribor

dr. **Karmen Kolenc Kolnik**, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta

Izdala: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo

Za ministrstvo: dr. **Milan Zver**

Za zavod: mag. **Gregor Mohorčič**

Uredili: **Katja Križnik** in **Nataša Purkat**

Jezikovni pregled: **Tatjana Ličen**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

371.214.1:502/504

KURIKUL. Okoljska vzgoja kot vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj [Elektronski vir] : gimnazija : splošna, klasična, strokovna gimnazija : kroskurikularno tematsko področje / medpredmetna komisija Anka Zupan ... [et al.]. - Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2008

Način dostopa (URL): http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/K_OKOLJ_VZGOJA_gimn.pdf

ISBN 978-961-234-685-0 (Zavod RS za šolstvo)

1. Zupan, Anka
239209472

Kazalo

1 OPREDELITEV IN UTEMELJITEV OKOLJSKE VZGOJE KOT VITR	5
1.1 Opredelitev okoljske vzgoje kot VITR	5
1.2 Utemeljitev okoljske vzgoje kot VITR	5
1.3 Okoljska vzgoja kot medpredmetno področje	6
1.4 Nekatera načela okoljske vzgoje kot VITR	6
2 SPLOŠNI CILJI/KOMPETENCE	8
3 CILJI IN VSEBINE	10
4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI/REZULTATI	16
5 MEDPREDMETNE POVEZAVE	19
6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	20

1 OPREDELITEV IN UTEMELJITEV OKOLJSKE VZGOJE KOT VITR

1.1 Opredelitev okoljske vzgoje kot VITR

Okoljska vzgoja, širše pojmovana kot vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj (VITR), pridobiva tudi v mednarodnem merilu vse pomembnejše mesto v kurikulu na vseh stopnjah šolanja. Prav tako je UNECE (Ekonomsko socialni svet Združenih narodov) razglasil 2005–2014 za »desetletje vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj«. Eden izmed vzrokov je prav gotovo ta, da so od človeka povzročene okoljske spremembe dosegle kritično raven; vzgoja in izobraževanje pa naj bi bistveno pripomogla k uresničevanju vizije prihodnosti, ki jo med drugim označujeta varstvo okolja in sonaravno trajnostno gospodarjenje z viri. Spodbujala naj bi spremembe v mišljenju in ravnanju, ki bi pripomogle k večji varnosti, zdravju in blaginji našega sveta ter s tem k izboljšanju kakovosti življenja, ki ne bi temeljilo na brezobzirnem izkoriščanju virov.

Temeljni namen vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (po UNECE) je razvijati in krepiti sposobnost posameznikov, skupin, skupnosti, organizacij in držav za sprejemanje ocen in odločitev v prid trajnostnega razvoja.

1.2 Utemeljitev okoljske vzgoje kot VITR

Trajnostni razvoj je *»razvoj, v katerem ljudje zadovoljujejo sedanje potrebe, ne da bi ogrozili možnosti prihodnjih generacij za zadovoljevanje njihovih potreb«*. Temelji na smotrnem izkoriščanju surovin in energije, prostora in drugih omejenih naravnih virov, ohranjanju biotske raznovrstnosti, naravne in kulturne dediščine ipd. Trajnostni razvoj upošteva naravne procese in nosilne zmogljivosti planeta Zemlje in je v tem smislu sonaraven.

Okoljska vzgoja kot vzgoja za sonaravno trajnostni razvoj širi svoje poslanstvo na obravnavanje vsestranskih odnosov med naravo, družbo in gospodarstvom (kjer mora imeti narava prednost). Povezuje tako naravoslovne, tehnične in družboslovne vidike in vključuje razumevanje in razreševanje težav in konfliktov, ki jih v odnosu do okolja prinašajo spremenjen življenjski slog in družbenogospodarski ter tehnološki razvoj. Poudarja vrednote, kot so obzirnost, zmernost, varčevanje, solidarnost in spoštovanje (do soljudi, do sebe, do narave, do okolja in njegovih virov, do sedanjih in prihodnjih generacij, do biotske in kulturne raznolikosti, do našega planeta v celoti).

Okoljska vzgoja, poimenovana kot vzgoja za trajnostni razvoj, predstavlja vse pomembnejšo sestavino sodobnega srednješolskega kurikula. Dijake usposablja za spremljanje, analiziranje in kritično vrednotenje posledic, ki jih prinaša znanstveno-tehnološki razvoj, ter iskanje alternativnih rešitev, ob upoštevanju potreb prihodnjih generacij. V tem smislu usposablja dijake

za razkrivanje in reševanje različnih okoljskih vprašanj, za katere ni ene same pravilne rešitve. Pri dijakih goji zavest o zapletenosti težav in pojavov in previdnost do preveč preprostih, enosmernih rešitev. Dijake usmerja v analiziranje pozitivnih in negativnih posledic sedanjih (gospodarskih, tehnoloških) rešitev ter v iskanje in vrednotenje novih, alternativnih zamisli in rešitev.

Z okoljsko vzgojo dijaki/diakinje pridobijo sposobnosti in zmožnosti za učinkovito preprečevanje in razreševanje težav in konfliktov. Usposobijo se za preudarno presojo, za zavedanje razlogov za neko dejavnost, za sprejemanje odločitev, za večjo zmožnost sklepanja in kritične presoje in se dejavno vključijo v okoljsko pomembne akcije (izhodišče so tiste iz njihovega vsakdanjega življenja, kjer gre tudi za čustvene vidike neke celovite izkušnje in za zaupanje v moč akcije).

To pa pomeni razširitev okoljske vzgoje tako glede ciljev kot vsebinskih/tematskih področij in uporabljenih metod in pristopov na vse predmete in predmetna področja.

1.3 Okoljska vzgoja kot medpredmetno področje

Medpredmetno (kroskurikularno) področje je tematsko področje v kurikulumu, ki ima svoje cilje in vsebine, ki se smiselno vključujejo v razne predmete in s tem delujejo povezovalno in preprečujejo preveliko razdrobljenost znanja.

Skupna značilnost medpredmetnih področij je **poudarek na vrednotah** in usposabljanju za **praktične dejavnosti in smotrno (demokratsko) odločanje**, ki naj seveda temelji na kakovostnem, prožnem, **dobro razumljenem in povezanem znanju**.

Cilji in vsebine okoljske vzgoje se uresničujejo:

- znotraj posameznih splošnoizobraževalnih predmetov v splošni in strokovnih gimnazijah;
- v okviru izbirnega predmeta »Okolje in trajnostni razvoj« (Študij okolja) v programu gimnazij in v okviru obveznih izbirnih vsebin;
- v okviru dnevov dejavnosti, šolskih projektnih tednov in šolskih projektov;
- z vključevanjem dijakov v društvene dejavnosti, v inovacijsko-razvojne in znanstvenoraziskovalne projekte.

Prostorsko gledano se cilji okoljske vzgoje uresničujejo znotraj šole, v bližnji in daljni okolici šole, na nacionalni in mednarodni ravni. Pomembno je tudi sodelovanje šole z okoljem (s krajem, z občino, z gospodarstvom in z visokim šolstvom) in mednarodnim prostorom (mednarodni projekti).

1.4 Nekatera načela okoljske vzgoje kot VITR

Okoljska vzgoja

- poudarja **celosten – holističen pristop** (poudarek je na povezavah, odnosih med pojavi in ne toliko na posamičnih spoznanjih in dejstvih);
- je zasnovana na **medpredmetnem povezovanju**, interdisciplinarnosti in multidisciplinarnosti,

- pri čemer povezuje naravoslovno in tehnološko področje z družboslovnim področjem;
- je **naravnana problemsko**; spodbuja in usposablja za razkrivanje in reševanje različnih, predvsem praktičnih, življenjskih vprašanj (*zlasti tudi odprtih – za katere ni ene same pravilne rešitve*);
 - goji zavest o **zapletenosti** težav in pojavov, previdnost do preveč preprostih, enosmernih rešitev;
 - je **proaktivna** – usmerjena v (zaželeno) prihodnost, v napovedovanje, oblikovanje vizij, iskanje in vrednotenje novih, alternativnih zamisli in rešitev;
 - je zasnovana na **vrednotah**, ki omogočajo trajnostni razvoj, spodbuja razjasnjevanje vrednot, ki stoje v ozadju različnih (posameznikovih in skupnih) odločitev;
 - je **premišljena – praktične akcije povezuje z razmislekom** (o vzrokih, širšem pomenu, posledicah, različnih akcij); ne zadovolji se z golim »aktivizmom«;
 - se postopno širi, je zakoreninjena **v delovanju celotne šole** in povezana s krajevnim in širšim okoljem; postopno iz lokalne na nacionalno, mednarodno, svetovno raven;
 - je **izkustvena** – izhaja iz osebnih izkušenj dijakov, ob neposrednem stiku z naravnim in grajenim okoljem, s terenskim delom ..., te izkušnje pa osmišlja in povezuje ...;
 - vzpostavlja **skladnost** med okoljskimi vsebinami in praktičnim ravnanjem (npr. spodbuja okoljsko naravnano gospodarjenje z energijo, vodo ... na sami šoli in v njeni okolici);
 - sloni na **pozitivnem čustvenem odnosu** do okolja in soljudi (občudovanje, spoštovanje), ne manipulira z zaskrbljenostjo, strahom, čeprav ne zakriva razlogov zanje;
 - usposablja za **demokratične akcije** ob zavzemanju za trajnostne rešitve, tudi ko gre za nasprotno interese;
 - goji **kritično** mišljenje (a ne kritikarstvo) – zmožnosti argumentiranja, pogajanja, ob vživiljanju v različne perspektive in potrebe soljudi;
 - temelji na **preverljivih dejstvih** in se izogiba odločanju (sklepanju) na podlagi predsodkov;
 - razlikuje med nevarnostmi in tveganji;
 - temelji na znanstvenih spoznanjih.

2 SPLOŠNI CILJI/ KOMPETENCE

Cilji okoljske vzgoje so vsestranski in medsebojno povezani. Z okoljsko vzgojo razvijamo tri razsežnosti dijakovih zmožnosti/kompetenc: spoznavno, čustveno/vrednostno in akcijsko. V dijakih/dijakinjah razvijamo kakovostno znanje (povezano, razumljeno, ki vsebuje raznolike zmožnosti mišljenja in sklepanja), zavzet, čustven in vrednostno zasnovan odnos do okolja in usposobljenosti za okoljsko pomembne odločitve ter premišljene akcije. Okoljskih vprašanj ne obravnavamo izolirano, temveč v dijakih/dijakinjah vzbujamo zavest o povezanosti in soodvisnosti naravnih, družbenih, gospodarskih pojavov in smernic. Posebno pozornost namenimo spremljanju stanja okolja in obravnavi mogočih kvarnih vplivov človekovih dejavnosti na okolje. Dijaki/dijakinje naj spoznajo alternativne rešitve težav in se usposobijo za njihovo uveljavljanje v demokratični družbi.

Dijaki/dijakinje razvijajo:

- zavest in občutljivost za okolje in okoljska vprašanja in sposobnosti, da se v neposrednem stiku z naravnim okoljem zavedo njegove vrednosti in ranljivosti, da razvijejo občutek za lepo v okolju, občudovanje in spoštovanje in željo po ohranjanju okoljskih vrednot;
- znanje in razumevanje osnovnih pojmov in odnosov ter zapletenih povezav, ki vzdržujejo sisteme v okolju in vplivajo nanje ter zmožnost razumevanja le-teh z vidika različnih perspektiv (*fizikalne, geografske, kemijske, biološke, ekonomske, politične, tehnološke, zgodovinske, psihološke, sociološke, estetske, etične in duhovne*);
- raziskovalne sposobnosti in spretnosti za prepoznavanje, raziskovanje in uveljavljanje trajnostnih rešitev okoljskih vprašanj, kar obsega miselne, komunikacijske in druge veščine;
- stališča, vrednote in prepričanja za sprejemanje odločitev na podlagi kritične presoje o vplivih na okolje in na kakovost življenja sedanje in prihodnjih generacij;
- pripravljenost in usposobljenost za individualno in kolektivno ravnanje pri reševanju okoljskih vprašanj in težav in za preprečevanje novih;
- razumevanje posameznikovih dejanj v skupno dobro in pripravljenost, da sledijo načinom trajnosti v vsakdanjem življenju;
- odgovornost do prihodnjih rodov ob zmožnosti predvidevanja in ustvarjanja alternativnih rešitev in pozitivnih vizij.

V okoljski vzgoji se povezuje **troje razsežnosti**:

- **Izobraževanje o okolju** podpira razvoj dejavne učeče skupnosti, kjer si dijaki/dijakinje izmenjujejo zamisli, razvijajo trdne temelje znanja, razumevanja okolja in miselne spretnosti za dojetje zapletenosti okoljskih vprašanj; ob spoznanjih pri posameznih predmetih in študiju problemov resničnega sveta si dijaki/dijakinje oblikujejo pojme ter razumljeno in povezano strokovno znanje (**Znanje in razumevanje okoljskih pojmov, pojavov in problemov**).
- **Izobraževanje v okolju** spodbuja preiskovanje in raziskovanje domačega okolja in usmerja dijak/dijakinje v pridobivanje neposredne izkušnje v naravnem in grajenem okolju (**Zmožnosti za proučevanje in spoprijemanje z okoljskimi problemi**).

- **Izobraževanje za okolje** poudarja pomen iskanja in uveljavljanja trajnostnih, sonaravnih rešitev na podlagi zavzetih dejavnosti na različnih ravneh, sodelovanja (participacije) dijakov/dijakinj pri odločanju o okoljske pomembnih zadevah, najprej v krajevnem, nato tudi v širšem in svetovnem okolju in ob tem globlje spoznavanje sovplivanja naravnih procesov in sistemov, gospodarstev, kulture, politične strukture in socialne pravičnosti (***Individualno in skupinsko ravnanje v prid trajnostnega razvoja***).

3 CILJI IN VSEBINE

A ZNANJE IN RAZUMEVANJE OKOLJSKIH POJMOV, POJAVOV IN PROBLEMOV (IZOBRAŽEVANJE O OKOLJU)

Okolje in človek

- **Učenje iz delovanja narave**

Dijaki in dijakinje:

- razumejo soodvisnost in medsebojno povezanost dejavnikov narave,
- ugotavljajo in razpravljajo, česa se lahko naučimo iz delovanja narave za trajnostni razvoj (*npr. bionika, gospodarjenje brez odpadkov*);

- **Skrb za naravne vire**

- dojemajo, kaj pomenijo pojmi samouravnavanje, vzdrževanje ravnotežja, kritične – mejne vrednosti, (ne)popravljive spremembe, okoljska sled in razlikujejo med obnovljivi in neobnovljivi viri,
- dojemajo, da naravne vire porablja človek v mnogo krajšem času, kot je bil potreben za njihov nastanek,
- dojemajo, da moramo pri koriščenju naravnih virov iskati čim bolj trajnostne rešitve in pri odločanju za alternativne rešitve uravnesiti okoljske, socialne in ekonomske vidike (*npr. podnebne spremembe, onesnaževanje ozračja, toplotno onesnaževanje voda in nevarnost radioaktivnega sevanja zaradi jedrskih elektrarn, posledice zaježitev*),
- dojemajo omejenost različnih naravnih virov (*rodovitna prst, zrak, nafta, celinske vode, gozd*) in uvidijo nujnost gospodarnega ravnanja z njimi;

- **Ohranjanje biotske raznovrstnosti**

- razumejo, da je biotska pestrost rezultat milijone let dolge evolucije živega sveta in da je danes bistveno ogrožena zaradi človekovih posegov, in spoznajo ukrepe za zavarovanje biotske pestrosti (*npr. naravni park, semenske banke, sonaravno gospodarjenje, biokmetovanje*),
- razvijajo skrb za ohranjanje avtohtonih sort in pasem,
- razumejo, da zaradi naravnih vzrokov in človekovih dejavnosti (*npr. kemijske industrije, tehnoloških predelav*) lahko okolje vsebuje snovi, ki so škodljive (*zlasti zaradi nerazgradljivosti in kopičenja*) za organizme in s tem ogrožajo biotsko pestrost (gensko, vrstno, ekosistemsko),
- razpravljajo o povezavah med organizmi in njihovimi okolji in predvidevajo dolgoročne posledice na raznovrstnost ekosistema (*npr. zaradi podnebnih sprememb oziroma globalnega segrevanja, vnosov novih vrst, uveljavljanje monokultur; intenzivna raba travnikov, gnojenje in povečanje števila košenj ali čezmerna paša živine; pogozdovanje; urbanizacija in fragmentacija primarnih habitatov*);

• Vpliv človeka in posledice

- razumejo vplive človeka na biotske sisteme (organizmi, ekosistemi, biosfera) in te vplive raziščejo (*npr. urbanizacija, čezmerna raba naravnih virov, degradacija in fragmentacija ekosistemov, onesnaževanje okolja, vnos gensko spremenjenih organizmov v ekosistem*) in dojemajo, da je človekova dejavnost planet pripeljala na rob velikega izumrtja vrst, ki lahko prizadene tudi blaginjo človeštva,
- razumejo težave, povezane z vnašanjem dušika v kopenske in vodne ekosisteme (*npr. gnojenje v kmetijstvu*) in vnašanjem fosforja v vodne ekosisteme z odplakami,
- razumejo pomen kroženja vode za samoočiščevalno sposobnost voda (*ohranjanje podtalnice*); analizirajo vire onesnaženja vode (*npr. kmetijstvo, gospodinjstva, industrija*); razumejo težave glede pomanjkanje vodnih virov in dojemajo, kako in zakaj moramo varčevati in smotrno gospodariti z vodo,
- ugotavljajo pozitivne in negativne posledice širjenja produktov kemijske industrije na številna področja (*npr. kmetijstvo, zdravstvo, kozmetika, čistila, oblačila, živilska industrija, embalaža*) in spoznajo, da snovi, ki jih proizvajamo, vplivajo na kroženje snovi na Zemlji, na podnebne in druge spremembe (*spreminjanje kemijske sestave zraka, vode in prsti*) in s tem na življenjske razmere,
- kritično presojujejo vplive človekovih posegov v naravno okolje in prostor (*npr. urbanizacija, čezmerna raba naravnih virov*) in s primeri argumentirajo pomen smotrne uporabe naravnih virov za okolje in ljudi v Sloveniji in po svetu,
- dojemajo, da pridobivanje in predelava energetskih in drugih naravnih virov vplivata na okolje in prinašata tudi negativne, pogosto nepopravljive posledice nanj (*npr. rudniki, topilnice rud, kamnolomi, akumulacijska jezera, naftna polja, rafinerije nafte, predelovalna industrija*), in ob tem predvidevajo kako preprečiti, omiliti ali popravljati posledice,
- razumejo, da je uporabnost energetskih virov odvisna od načina in posledic pretvarjanja teh virov v uporabno obliko, spoznajo vzroke in posledice nastanka ozonske luknje in globalnega segrevanja (*okrepljen učinek tople grede*),
- spoznajo glavne ugotovitve mednarodnih raziskav o vsesplošnih spremembah podnebja in dojemajo, da segrevanje planeta vpliva na spreminjanje kopenskih in morskih ekosistemov (*npr. širjenje puščav, topljenje ledenikov, dviganje morske gladine*) ter na različne življenjske razmere v različnih delih sveta,
- dojemajo, da je globalno segrevanje planeta posledica netrajnostnega gospodarjenja, zlasti čezmerne uporabe fosilnih goriv, in spoznajo mednarodna priporočila in dogovore za ustavitve škodljivih sprememb,
- dojemajo, da v gospodinjstvih uporabljamo mnoge strupene ali okolju in zdravju škodljive snovi (*npr.: topila, barve, zdravila*), ki zahtevajo posebno in ravnanje, vedo, kako ravnati s posebnimi odpadki (pomen recikliranja, upravljanje z odpadki),
- ugotavljajo in analizirajo degradacijo okolja in prostora na izbranih primerih po svetu in v naši državi (*npr. krčenje kmetijskih površin ob širjenju pozidav, gradnji cest*) ter nakažejo rešitve za ohranjanje kulturne krajine,
- razumejo pomen in vsebino prostorskega načrtovanja ter sodelovanja javnosti v postopkih sprejemanja odločitev in razvijajo odgovoren odnos do prostorskih ureditev, s skrbjo za ohranitev naravne in kulturne dediščine,

Okolje in človekove potrebe

- **Zadovoljevanje individualnih potreb in vplivi na okolje**

- **Vpliv življenjskega sloga in navad na okolje**

- **Medosebni in družbeni konflikti pri zadovoljevanju lastnih potreb in navad**

- na raznih primerih spoznavajo posledice netrajnostnega ravnanja, onesnaževanja in čezmernega izkoriščanja virov ter potrebo po bolj trajnostnem gospodarjenju, ki se ozira na dolgoročne posledice. (*Mogoča področja obravnave: kemija, fizika, sociologija, psihologija, filozofija, zgodovina*).

Dijaki in dijakinje:

- na primerih razlikujejo med popravljivimi in nepopravljivimi ter namernimi in nenamernimi spremembami,
- ugotavljajo, kako lahko različne življenjske potrebe (*npr. hrana, higiena, promet*) zadovoljujemo na do okolja bolj ali manj prijazen način,
- ugotavljajo in primerjajo velikost ekološke sledi pri različnih dejavnostih in izdelkih in znajo spremljati vpliv predmeta na okolje v celotnem življenjskem ciklu (*od proizvodnje – preko uporabe – do »odpadka«*);
- dojemajo sovplivanje proizvodnje, porabe in življenjskega sloga na zaostrovanje okoljskih vprašanj,
- dojamejo, da s sonaravno porabo skrbijo za kakovost življenja in sočasno prispevajo k trajnostnemu razvoju (*zmanjševanje količine odpadkov, uporaba ponovno »očiščene« vode, uporaba obnovljivih virov energije in energetske varčnih aparatov*),
- analizirajo različne pozitivne in negativne učinke gospodarskega in tehnološkega razvoja (*npr. uveljavljanje rastlinskih čistilnih naprav, revitalizacija vodotokov in uporabo energetske varčnih materialov za gradnjo*);
- razumejo, da je sprememba običajen del individualnega in družbenega življenja in da spremembe nekaterim prinašajo dobiček, drugim izgubo in da se jih da predvideti že vnaprej in se nanje prilagoditi ali zmanjšati njihove negativne posledice,
- razumejo, da trajnostni razvoj zahteva vzpostavitev dogovarjanja, predpisov in zakonov in drugih ukrepov za preprečevanje škodljivih sprememb v okolju (na krajevni, državni in mednarodni ravni),
- dojamejo, da okoljska vprašanja niso le tehnično ali tehnološko vprašanje, temveč so splet osebnih, gospodarskih, kulturnih in političnih dejavnikov,
- analizirajo vpliv različnih, tudi nasprotujočih si dejavnikov na potrošniške in druge navade (*npr. vpliv medijev, tradicije, vrstnikov*) in načine za spreminjanje teh navad (*npr. boljše možnosti za kolesarje, za javni prevoz*),
- razumejo, da je pri družbenih odločitvah o uporabi naravnih virov pomembno ne le znanje o možnostih za izkoriščanje (*tehnologija*), ampak tudi tehtanje kratkoročnih koristi in dolgoročnih vplivov na okolje (*npr. degradacija ekosistemov, onesnaževanje, ravnanje z nastalimi odpadki*),
- razumejo pomen prostorskega načrtovanja za ohranjanje okolja in prostora in usklajevanja različnih pogosto navzkrižnih si interesov (*npr. kmetijstvo – promet, parkirišče – igrišče*),
- spoznajo razlike v okoljski problematiki med razvitim in nerazvitim svetom ter naraščanje prepada v zadovoljevanju osnovnih potreb.

B ZMOŽNOSTI ZA PROUČEVANJE IN SPOPRIJEMANJE Z OKOLJSKIMI PROBLEMI (IZOBRAŽEVANJE V OKOLJU)

Zmožnosti analiziranja in raziskovanja okoljskih vprašanj

Dijaki in dijakinje:

- raziščejo in prepoznajo okoljske spremembe in vzroke za nastanek teh v svojem kraju in predstavijo mogoče rešitve pri oblikovanju prihodnjega razvoja kraja (*npr. poiščejo najpomembnejše vzroke za degradacijo tal v Sloveniji in širše in pripravijo načrt za oživitve degradiranega območja v njihovi okolici*),
- izvedejo samostojne raziskave okolja (*npr. življenjskih navad in potreb krajanov*), upoštevajoč trajnostno ravnanje z okoljem (*npr. opozarjanje na razvrščanje odpadkov, divja odlagališča, kamnolome, črne gradnje, gozdne poseke*),
- raziskujejo stanje in spremembe v svojem okolju, skozi čas (*npr. ankete, fotografije, posnetki, zapisi*), jih ovrednotijo – prepoznajo pozitivne in negativne okoljske spremembe in razvijajo odgovornost za ohranjanje kulturne krajine, kulturnih spomenikov ipd.,
- raziščejo, kakšna je biotska pestrost bližnjega ekosistema (*naravni – antropogeni*) in kakšna je vsebnost škodljivih snovi v njem in njegovi bližnji okolici (*voda, tla zrak*) ter utemeljijo pomen rezultatov raziskav z ekološkega vidika (*npr. glede na principe: sonaravno kmetovanje – ekonomski riziko; izsuševanje – namakanje*),
- raziščejo in predstavijo primere sprememb v domačem okolju (*npr. na šoli, doma*) in primere lastnega ravnanja (*npr. ugotavljanje energetske bilance*) v skladu z načeli trajnostnega razvoja,
- raziščejo najpomembnejša okoljska vprašanja in težnje zadnjih desetih let v Sloveniji (*npr. viri onesnaževanja, do okolja neprijazne dejavnosti, izguba kmetijskih zemljišč, onesnaževanje voda, težave s pitno vodo in komunalnimi odpadki, siromašenje kmetijskih zemljišč, izpusti v okolje, svetlobno onesnaževanje, »elektrosmog«, hrup, onesnaževanje zraka, uničevanje in degradacija biotopov npr. mokrišč ...*), sklepajo na ogroženost vrst (tudi človeka) in habitatov (tudi prostora) in razumejo, zakaj so posamezne vrste in območja v Sloveniji zaščitena;

Prepoznavanje problemov, utemeljevanje odločitev in načrtovanje akcije

- analizirajo učinke svojih dejavnosti in dejavnosti drugih posameznikov in skupin na okolje (*npr. vzorce porabe*) in kritično analizirajo medijska sporočila (*npr. TV-reklame*) z vidika trajnostnega razvoja,
- na podlagi raziskovalnih in analitičnih spretnosti raziskujejo stanje in spremembe v svojem življenjskem okolju, preverjajo ukrepe za izboljšanje stanja v izbranem neposrednem okolju, kritično presojujejo primere okoljskega obnašanja,
- načrtujejo dejavnost na podlagi svojih raziskav in analiz okoljskih posledic, in če je primerno, povzamejo dejavnosti, ki so v območju njihovih pravic in skladno z njihovimi zmožnostmi in odgovornostjo (*npr. energetska varčevanje na šoli*),
- odločajo se, ali se je v določenih okoljskih okoliščinah treba odzvati (*se dejavno vključiti v reševanje*) in koliko se lahko sami dejavno vključijo,
- prepoznajo pozitivne in negativne okoljske spremembe v okolju, in razvijajo odgovornost za ohranjanje ravnovesja v naravi ter predstavijo in medsebojno primerjajo mogoče rešitve težav;

Sprejemanje odločitev glede nasprotnih interesov med človeško družbo in naravo

- raziščejo posege v okolje in prostor, se ukvarjajo z različnimi individualnimi in družbenimi pogledi (*prepletanje interesov, npr. gospodarskih in ekoloških, ki vodijo do konfliktov*), vrednotijo in zagovarjajo svoje lastne poglede na okoljska vprašanja in predlagajo drugačne poti za njihovo reševanje (npr. pišejo strokovne članke za revije in časopise, odprta pisma za javnost, sodelujejo na forumih),
- snujejo in tehtajo domneve in razloge, ki vplivajo na odločitve glede reševanja okoljskih vprašanj.

C INDIVIDUALNO IN SKUPINSKO RAVNANJE V PRID TRAJNOSTNEGA RAZVOJA (IZOBRAŽEVANJE ZA OKOLJE)

Usvajanje osnovnih stališč in vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj

Dijaki in dijakinje ob načrtovanju, izvajanju konkretnih akcij in spremljanju rezultatov in učinka:

- usvajajo stališča in vrednote, ki podpirajo trajnostni razvoj, in doumejo, da imajo »socialne« vrednote lahko združevalno in razdruževalno moč,
- razvijajo dinamične lastnosti, kot so podjetnost, iniciativnost, samozavest, odgovorno odločanje, in ob tem pridobijo osnove za premišljeno spreminjanje življenjskega sloga (npr. vzorcev porabe),
- razvijajo pozitivna stališča do varovanja in ohranjanja okolja ter do trajnostnega razvoja (*npr. skrb za ohranitev naravne in kulturne dediščine v svojem kraju*);

Usklajevanje pravic in odgovornosti posameznika in skupine glede na trajnostni razvoj

- poglobljajo razumevanje, kaj so pravice posameznika in kakšni sta njihova odgovornost in možnost za uveljavljanje trajnostnih rešitev okoljskih vprašanj,
- kritično presojajo o škodljivosti in negativnih vplivih pretiranih človekovih posegov v naravno okolje in prostor in ob konkretnih akcijah utemeljujejo pomen smotrne uporabe naravnih virov za okolje in ljudi v Sloveniji in po svetu;

Načrtovanje in izvajanje konkretne akcije v prid trajnostnega razvoja

- ob načrtovanju in izvajanju konkretnih akcij v prid trajnostnega razvoja razvijajo realistično samopodobo o svojih možnostih reševanja okoljskih vprašanj,
- načrtujejo, kako bodo spremljali uresničevanje ciljev in kako bodo evalvirali svoje delo (*pri tem pregledajo, kaj so storili in česa ne, zakaj ne in kako si morajo cilje in ukrepe postaviti na novo*);

Spremljanje in preverjanje učinkov akcije na ravni okolja, sprememb stališč in mišljenj

- na podlagi proučevanja in spoprijemanja z okoljskimi vprašanji razvijajo celostno, ekosistemsko mišljenje in razumevanje prepletenosti naravnih, družbenih (*zakonodaja, politika do okolja*), psiholoških (*stališča, vrednote*), gospodarskih (*koristi, kratkoročno – profit, dolgoročno – stabilnost*), tehniških (*alternativne možnosti razvoja*) dejavnikov pri nastanku, zaostrovanju in tudi reševanju okoljskih vprašanj v prid trajnostnega razvoja,
- ob spremljanju in preverjanju učinkov akcije na ravni okolja, sprememb stališč in mišljenja spoznavajo, da imajo lahko njihova dejanja pogosto tudi nepredvidljive posledice in da so soodgovorni za te posledice,
- ob aktivnostih, ki jih izvajajo za doseganje ciljev, razmišljajo o svoji dejavni vlogi v družbenem življenju in razvijajo odgovornost za tvorno ravnanje v prid trajnostnemu razvoju,

- zavedajo se, da pomeni tveganje, povezano s človekovo dejavnostjo, osebni in družbeni izziv in da nepravilna ocena posledic določenih dejavnosti vodi bodisi do podcenjevanja tveganja in s tem do škodljivih posledic za človeka in naravo bodisi do prestrogih preventivnih ukrepov, ki so nepotrebno finančno breme za posameznika in družbo,
- se zavedajo pomena spremembe življenjskega sloga in skupnih akcij pri reševanju okoljskih vprašanj ter razjasnjujejo in tehtajo okoljsko pomembne vrednote, kot so spoštovanje življenja, obzirnost, varčnost, skrb za druge, solidarnost,
- si na podlagi stanja okolja in poznavanja predpisov, ki urejajo naš odnos do okolja, zastavljajo cilje, glede na to, kako lahko sami vplivajo na dobro stanje okolja (npr. katere navade lahko izboljšajo, katere razvade lahko odpravijo) in iščejo rešitve, za katere vedo, da jih bodo lahko dosegli,
- se seznanjajo z glavnimi mednarodnimi dogovori, konvencijami s tega področja (npr. zmanjšanje globalnega ogrevanja) in z razlikami v stališčih, možnostih in ravnanjih med razvitimi in manj razvitimi državami,
- uvidijo pomen preseganja egocentrične (lasten interes) etike v smeri antropocentrične etike (interes vseh ljudi) in ekocentrične etike (v korist planeta Zemlje),
- ustvarjajo zamisli in načrtujejo, v kakšnem okolju bi želeli živeti, in razpravljajo o različnih scenarijih zelene prihodnosti – pri tem upoštevajo sedanja gibanja ter odgovoren in realen pogled na prihodnost.

4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI/REZULTATI

Vzgojiti posameznika, ki bo zmožen kritične presoje vplivov – pozitivnih in negativnih; namernih in nenamernih, svojih oz. človekovih dejavnosti na okolje in se bo zavedal okoljskih prednosti, priložnosti in težav ter bo imel znanje, sposobnosti, spretnosti in motiv za individualno in skupinsko kolektivno delovanje pri skrbi za okolje in znanje za ustrezno ravnanje pri reševanju obstoječih problemov in za preprečevanje oziroma omilitev novih.

Pri tem bo imel:

- **znanje in razumevanje** osnovnih pojmov, odnosov in procesov, ki vzdržujejo okolje in vplivajo nanj;
- **zmožnosti za proučevanje in spoprijemanje z okoljskimi vprašanji** – raziskovalne sposobnosti in spretnosti (veščine) za prepoznavanje, proučevanje in reševanje okoljskih vprašanj ter stališča, vrednote in prepričanja za sprejemanje odločitev po kritični presoji o vplivih na okolje;
- pripravljenost in **usposobljenost za individualno in kolektivno ravnanje** pri reševanju okoljskih vprašanj in preprečevanje novih; občutek odgovornosti tudi do prihodnjih rodov – ob zmožnosti predvidevanja in ustvarjanja alternativnih rešitev in pozitivnih vizij ter **zavest in občutljivost** za okolje in okoljska vprašanja.

A Znanje in razumevanje okoljskih pojmov, pojavov in problemov

Dijak/dijakinja:

- razume osnovne pojme, odnose, povezave (npr. med dejavnostmi človeka in stanjem v okolju, preventivnim, premišljenim ravnanjem in alternativne možnostmi), procese (prepletenost delovanja) in zakonitosti, ki vzdržujejo okolje in vplivajo nanj;
- razume pojme, kot so samouravnavanje, kritične – mejne vrednosti, (ne)popravljive spremembe, obnovljivi – neobnovljivi viri, okoljska sled, življenjski cikel uporabnih predmetov ...;
- razume medsebojno odvisnost, povezanost gospodarskega, socialnega, okoljskega in prostorskega razvoja na krajevni, pokrajinski, državni, evropski in svetovni ravni;
- pozna in razume posledice današnjega ravnanja, navad in življenjskega sloga za prihodnost ter gibanja glede zaželenih in nezaželenih, namernih ter tudi nenamernih sprememb (npr. globalno ogrevanje, ozonska luknja, izčrpanje naravnih virov ...);
- razume, kako vplivajo načini gospodarjenja in ekonomski interesi na okolje, kakšne so možnosti usklajevanja teh interesov, katere so alternativne možnosti (npr. kmetijstva, gozdarstva, kemijske tehnologije, energetike, biotehnologije) in ekoremediacije kot način za varovanje in obnovo okolja;
- razume, da okoljske težave niso le tehnično ali tehnološko vprašanje, temveč so splet osebnih, družbenih, ekonomskih, kulturnih in političnih dejavnikov;
- razume, katere so značilnosti naravnih in od človeka ustvarjenih sistemov in ob tem razvija celostno, ekosistemsko mišljenje za razumevanje prepletenosti naravnih, družbenih (npr. zakonodaja, politika do okolja), psiholoških (npr. stališča, vrednote), ekonomskih (npr. koristi,

kratkoročno – dobiček, dolgoročno – stabilnost), tehniških (npr. alternativne možnosti razvoja) dejavnikov pri nastanku, zaostrovanju in tudi reševanju okoljskih vprašanj;

- razume pomen in načine varčevanja in gospodarnega ravnanja z naravnimi viri, ob tem pozna in vrednoti tudi »alternativne« načine gospodarjenja (npr. v proizvodnji energije, v kmetovanju, prometu, turizmu ipd.);
- razume, kaj pomeni sovplivanje interesov proizvodnje, porabe in življenjskega sloga na zaostrovanje okoljskih vprašanj;
- pozna in vrednoti rešitve, ki jih omogoča današnja tehnologija (npr. čistilne naprave, gospodarjenje z odpadki), in alternativne načine gospodarjenja (npr. biotehnologija, do okolja prijazna pridelava hrane, mehak turizem, mehka tehnologija);
- kompleksno gleda na pomen in potrebe prostorskega načrtovanja ter se zaveda odgovornosti posameznika in družbe za stanje v prostoru.

B Zmožnosti za proučevanje in spoprijemanje z okoljskimi problemi

Dijak/dijakinja ima razvite spretnosti:

- za analiziranje vzrokov za spremembe in lastnosti teh sprememb (*popravljive in nepopravljive spremembe*), zlasti glede podnebnih sprememb (*izpustov toplogrednih plinov – globalno ogrevanje*), pokrajinske in biotske raznovrstnosti, kakovosti vodnih virov, prometnih pritiskov na okolje, degradacije okolja (*vode, zrak, kemikalije, elektromagnetna sevanja, okolje v urbanih območjih*), obremenjevanja okolja s komunalnimi odpadki;
- za preiskovanje in analiziranje okoljskih problemov in posledic za okolje, začenši z vprašanji, povezanimi z vsakdanjim življenjem in zadovoljevanjem osnovnih potreb (npr. v zvezi s prehrano, higieno, potovanjem ...), ter zmožnosti iskanja in ovrednotenja alternativnih, do okolja prijaznejših rešitev;
- povezovanja in razlaganja ter tudi samostojnega pridobivanja najpomembnejših podatkov in smernic o stanju v ožjem in širšem okolju iz raznih virov in na podlagi samostojnega raziskovanja (npr. kritične analize medijskih sporočil) jih zna ovrednotiti z vidika trajnostnega razvoja;
- sodelovanja (uspešna komunikacija, dogovarjanje, pogajanje), ki pomaga spreminjati stališča in ravnanja pri sebi in drugih, ter sposobnosti za sodelovalno (timsko) izvajanje nalog;
- odločanja – izbiranja med več možnostmi, utemeljevanja, podajanje razlogov;
- za preučevanje in vrednotenje, kako občutki, izkušnje, navade in prepričanja vplivajo na razprave in ravnanje o okolju.

Dijak/dijakinja ima razvit/-a:

- odnos spoštovanja do slovenske naravne in kulturne dediščine, biotske in kulturne raznolikosti ter zmožnosti za njeno ohranjanje;
- pozitivna stališča do varovanja in ohranjanja okolja, naravnih virov in prostora ter do trajnostnega razvoja, takega, ki ne ogroža zadovoljevanja potreb prihodnjih generacij;
- sposobnosti vrednotenja – razjasnjevanja in tehtanja okoljsko pomembnih vrednot, kot so spoštovanje življenja, obzirnost, varčnost.

C Individualno in skupinsko ravnanje v korist trajnostnega razvoja

Dijak/dijakinja:

- izkazuje dinamične lastnosti, kot so podjetnost, iniciativnost, samozavest, odgovorno odločanje, in ob tem pridobi osnove za premišljeno spreminjanje življenjskega sloga (npr. vzorcev porabe);
- povezuje perspektive preteklosti, sedanjosti in prihodnosti v pogledih na okolje in razvoj ter zna snovati zamisli (vizije) zaželene prihodnosti in načine njihovega uresničevanja;
- načrtuje in izvaja konkretne akcije v korist trajnostnega razvoja, ob tem upošteva dogovorjena pravila in zakonodajo in ima spretnosti za spremljanje in preverjanje izsledkov akcije na ravni okolja, sprememb stališč in mišljenj ter ravnanja;
- se zaveda vrednosti naravnega okolja in razume posledice svojih ravnanj in učinkov za naravo, soljudi, in živa bitja nasploh;
- kritično argumentira posledice današnjih ravnanj, navad in življenjskega sloga za prihodnost, ob tem primerja in vrednoti različne, do okolja bolj in manj prijazne načine zadovoljevanja osebnih in skupnih potreb in oblikuje vizijo zaželenega razvoja v prihodnosti.

5 MEDPREDMETNE POVEZAVE

Vsebina in cilji okoljske vzgoje kot vzgoje in izobraževanje za trajnostni razvoj se vsebinsko in metodološko lahko vključujejo v vse predmete. Pretežni del vsebin in ciljev se sicer še posebej tesno veže na predmete biologija, kemija in fizika, geografija, zgodovina, sociologija, filozofija in psihologija, vendar se vključujejo in uresničujejo tudi pri preostalih predmetih, saj ima okoljska vzgoja izrazito kroskurikularno vlogo.

6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Pri vzgoji in izobraževanju za trajnostni razvoj, katere osrednji del je tudi okoljska vzgoja, gre za premik od spoznavanja posameznih okoljskih in prostorskih vprašanj in podajanja rešitev k razumevanju zapletenosti teh vprašanj in njihovega reševanja. To pomeni, da se pri njihovi obravnavi izogibamo poenostavljenim posplošitvam, črno-belemu razmišljanju. Bolj od rešitev nas zanima pomembnost vprašanj, ki si jih zastavljamo, ob zavedanju, da ne moremo predlagati »pravih«, temveč le mogoče rešitve in da na odločanje vplivajo predvsem naše vrednote in socialni procesi. Zato je pomembno pri dijakih/dijakinjah razvijati **kritično mišljenje** in pri tem gojiti zmožnost zastavljanja vprašanj, spraševati za razloge, zakaj so stvari take, zakaj se na primer ljudje obnašajo tako, kot se (pogosto tudi v nasprotju s tem, kar je koristno za okolje in prostor) – kakšna je pri tem vloga navad, predsodkov, vere, tradicije, kulture in gospodarskih interesov. V razpravah naj uporabljajo utemeljene argumente, naj znajo gledati na neko zadevo z različnih zornih kotov, se tudi vživeti v poglede, ideje drugih, ne se zapreti v lastne poglede in interese. Kritično mišljenje ni le tehnika, ampak vsebuje tudi moralni vidik – pogum, da ne sprejemaš pasivno vsega, kar se dogaja, da se zavedaš omejitev lastnega znanja, vztrajaš kljub oviram in podobno. Kritično mišljenje se razvija tudi ob poglobljenem razpravljanju o okoljsko-moralnih dilemah.

Pomembno je, da v vzgoji za trajnostni razvoj razvijamo tako **»jezik kritike«** kot tudi **»jezik možnosti«** (kaj vse je mogoče storiti, doseči) in s tem preprečujemo razvoj pesimizma, ravnodušnosti, dvoma in resignacije pri dijakih. To pa ne pomeni, da iz razprav izločamo negotovosti, nasprotja, tveganja. Vprašanje ni, ali vključevati v pouk razprave o nasprotno pogledih – te so nujen sestavni del vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj. Hkrati pa naj bi v pedagoškem procesu dijaške spodbujali, da si ustvarijo pozitivne vizije prihodnosti in tudi pridobijo zmožnosti, da jih uresničujejo. Okoljska vzgoja naj ne bo vzgoja o težavah in spornih vprašanjih okolja, ampak predvsem o lepotah in možnostih, ki jih okolje daje, pri čemer smo pozorni tudi na težave.

Glede na medsebojno povezanost pojavov je za trajnostno prihodnost nujno razvijati tudi **ekosistemsko mišljenje**, ki je žal ob prevladovanju analitičnega mišljenja, razstavljanja, učenja posameznosti, največkrat še vedno zanemarjeno. Ob tem je pomembno, da dijaki usvojijo pojem »sistema« na različnih zgledih (ne le ekosistemov) in spoznajo vrste odnosov in sovplivanja med deli sistema. To je temelj za spoznavanje in ozaveščanje o številnih, velikokrat tudi nenameravanih in nezaželenih posledicah, ki jih ima poseganje v zapletene naravne in od človeka ustvarjene sisteme (npr. osuševanje močvirij, gradnja hidro- in jedrskih elektrarn, uporaba pesticidov, čezmerna uporaba fosilnih goriv ...).

Pomembno področje nenameravanih in nezaželenih posledic je pojav globalnega segrevanja, ki ga obravnavamo razvojni stopnji primerno.

Učitelj naj ob uresničevanju ciljev okoljske vzgoje:

- uporablja široko paleto učnih oblik, metod in pristopov;
- zna ob frontalnem pouku usmerjati tudi samostojno in skupinsko delo dijakov v stikih z različnimi viri informacij in v neposrednem stiku z okoljem;
- je povezan z dijaki v dialogu o skupnem reševanju težav in iskanju odgovorov, ki jih pogosto tudi sam ne pozna vnaprej;
- je usposobljen za timsko (interdisciplinarno) sodelovanje z drugimi učitelji, s knjižničarjem, zunanjimi sodelavci;
- je dober »diagnostik« obstoječih pojmovanj in interesov pri dijakih;
- pomaga odpirati šolo v okolje – staršem, zunanjim strokovnjakom, drugim občanom ...

Za uresničevanje ciljev okoljske vzgoje kot vzgoje za trajnostni razvoj imajo posebno vlogo in široke možnosti naslednji **pristopi in metode**:

- **Neposredna izkušnja v naravi** ima svojo nenadomestljivo doživljajsko vrednost že sama po sebi, saj celovito čutno in čustveno prevzame dijake. V kombinaciji z različnimi opazovalnimi nalogami (gozdne učne poti), igrami na prostem, športnimi dejavnostmi (pohodništvo, planinarjenje, taborništvo, tek na smučeh, veslanje ...) pogloblja doživljanje in ljubezen do narave, na kar se potem plodno navežejo tudi razni spoznavni cilji.
- **Analiza vsakdanjih življenjskih izkušenj in navad** (ob prehranjevanju, vzdrževanju osebne higiene in čistoče doma, ob ogrevanju, ob preživljanju prostega časa, potovanjih ...) z vidika vplivov na okolje.
- **Skupinsko delo dijakov, posebej še sodelovalno učenje** omogoča poleg dejavnega pridobivanja novega znanja tudi t. i. socialno učenje. Pomaga jim sprejemati odgovornost, uspešno organizirati delo pri reševanju tudi zahtevnih okoljsko pomembnih nalog. Socialne veščine, ki jih pri tem pridobijo, jim bodo koristile pozneje, ko se bodo dejavno vključevali v reševanje skupnih krajevnih in drugih okoljskih težav.
- **Vpletanje dialoškega oziroma interaktivnega pouka**. Gre za uvajanje problemsko usmerjenih **dialogov, razprav, diskusij, debat** med dijaki v razredu, na šoli, pri različnih dejavnostih. Večina okoljsko pomembnih tem je primerna za dialoško obravnavo. Spodbujamo izražanje različnih mnenj, pogledov, domnev, navajanje mogočih vzrokov in rešitev, njihovo primerjanje, tehtanje, podpiranje z argumenti, vživljanje v perspektivo drugih. Pri tem se znanje bogati, stališča razčiščujejo; dijaki iščejo rešitve, ko na primer navajajo mogoče vzroke za (okoljsko problematične) pojave in pri tem razvijajo kritično mišljenje ... Vendar mora učitelj premisliti, kdaj bo šlo le za stališča, kdaj naj bi bile v ozadju tudi primerne informacije, določeno znanje, ki naj jim ga pomaga pridobiti.
- **Projektno delo** ima v okoljski vzgoji izredno pomembno mesto, po nekaterih mednarodnih priporočilih naj bi imeli projekti celo osrednjo vlogo. Uspeh projekta je odvisen od dobre zasnove, natančnega načrtovanja in od dejavnega sodelovanja tako učiteljev kot dijakov. Dobro, medpredmetno načrtovan projektni dan ali celo projektni teden daje priložnost za uresničevanje vrste navedenih ciljev v njihovi celovitosti.
- **Igre vlog in simulacije** premoščajo prepad med »knjižnim« teoretičnim znanjem in kompleksno resničnostjo. Dijaki bodo dosti bolje razumeli in doživeli zapletenost okoljskih vprašanj, če bodo začasno prevzeli vloge predstavnikov nasprotujočih si interesov (na primer kmetovalcev, urbanistov, podjetnikov), ko gre za odločanje o gradnji cest, tovarne, odlagališč,

čistilnih naprav in na podlagi prej pridobljenega poznavanja problematike odigrali dialog med njimi.

- **Didaktične igre** lahko na igriv in zabaven način usmerijo razmišljanje v okoljska vprašanja ter pomagajo bogatiti znanje in dvigati zanimanje. Obstajajo dobre namizne in tudi računalniške igre, na katerih lahko dijaki simulirajo razvoj določenega mesta ali pokrajine oziroma različne načine gospodarjenja z njo (npr. ekopoly, po zgledu igre monopoly). Uveljavljajo se tudi različni ekokvizi in podobne igre kot človek ne jezi se, v katerih je treba, če želiš napredovati, izkazati poznavanje različnih okoljskih pojavov, vključen pa je tudi element sodelovanja (v skupini) in tekmovanja (med skupinami).
- **Okoljsko pomembne akcije** niso le čiščenje šolske in širše okolice ter zasajanje cvetja in drevja, ampak tudi na primer spremljanje porabe vode in energije ter načrtovanje varčevanja z njima na šoli, iskanje in kartografiranje nedovoljenih odlagališč v okolici pa tudi vključevanje v razprave in procese odločanja v kraju. Takšno sodelovanje, ki dijakom širi možnost vplivanja v povezavi s starši in krajanji, jim da neposredno »družbeno izkušnjo«, ki je enako pomembna, kot omenjena »izkušnja v naravi«. Sodelovanja s starši ni tako težko doseči; sodelovanje z različnimi ustanovami in zunanjimi strokovnjaki pa je treba zelo skrbno načrtovati. Šole lahko, če dobijo primerna navodila, preproste pripomočke in strokovno pomoč, tudi dlje časa zbirajo množico koristnih podatkov, na primer o čistoči tekočih voda ali morja na danem območju (uspešna sta bila tako imenovani baltski in sredozemski projekt, ki sta v »okoljski monitoring« vključila šole in dijake v mednarodnem merilu).

Če so dijaki dejavno vključeni v okoljsko pomembne akcije (izhodišče so tiste iz njihovega vsakdanjega življenja), gre tudi za čustvene vidike neke celovite izkušnje, za zaupanje v moč akcije. Gre v nekem smislu za kolbov krog izkustvenega učenja (neposrednih izkušenj, razmišljujočega opazovanja, povezave s teorijo in ponovnega delovanja ...), v katerega so dijaki vpleteni na eni, učitelji pa na drugi ravni. Učitelj skuša vzpostaviti optimalni učni situacijo, in ko je končana, razmisli o njeni »produktivnosti«. V tem smislu je lahko tudi okoljska akcija, ki kot taka ni uspela, z učiteljevega vidika uspešna, če jo zna izkoristiti za poglobitev razumevanja kompleksnosti problematike.

Za uresničevanje ciljev okoljske vzgoje kot vzgoje za trajnostni razvoj sta pomembni **povezovanje šole s krajevnim** (prek praktične izkustvene okoljske dejavnosti) **in širšim okoljem** kot tudi šol med seboj (tudi v mednarodnem merilu) in sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki.

Pri iskanju različnih okoljsko pomembnih informacij, ponazarjanju okoljskih posebnosti in dilem, kritični analizi medijskih sporočil odigrava pomembno vlogo smotrna uporaba **informacijsko-komunikacijske tehnologije** (RTV, medmrežje, časopisi, poljudna in strokovna literatura, video ...).

GIMNAZIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

